

HFD 2018 ref. 39

Rätten till bistånd enligt socialtjänstlagen för en utlänning som inte har uppehållstillstånd eller uppehållsrätt i Sverige men som genomgår rättspsykiatrisk vård här kan inte begränsas till akuta nödsituationer.

4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453)

Högsta förvaltningsdomstolen meddelade den 11 juni 2018 följande dom (mål nr 4464-17 och 6418-17).

Bakgrund

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt. Utgångspunkten är att den enskilde genom biståndet ska tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Den som inte har sitt egentliga bo och hemvist i Sverige, utan vars vistelse här snarare har karaktären av besök, anses dock enligt praxis bara ha rätt till bistånd i akuta nödsituationer (RÅ 1995 ref. 70). Detsamma gäller i princip den som saknar tillstånd att vistas här.

R.S. är utländsk medborgare. Han har vistats i Sverige sedan i vart fall 2005, men har varken uppehållstillstånd eller uppehållsrätt i landet. R.S. dömdes 2012 för brott till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning. Den rättspsykiatriska vården inleddes som slutet sådan, men övergick efter en tid till öppen vård. I samband med det beviljades han bistånd enligt socialtjänstlagen i form av boende med personalstöd.

I april 2016 ansökte R.S. om fortsatt bistånd i form av boende med personalstöd och i maj samma år ansökte han om bistånd till fickpengar. Stadsdelsnämnden Lundby i Göteborgs kommun avslog ansökningarna med motiveringen att R.S. inte hade rätt till bistånd annat än i akuta nödsituationer eftersom han inte hade uppehållstillstånd eller uppehållsrätt i Sverige. Nämnden ansåg att hans behov borde kunna tillgodoses genom att den rättspsykiatriska vården bedrevs på sjukvårdsinrättning och någon akut nödsituation bedömdes därför inte föreligga.

Eftersom R.S., efter nämndens avslagsbeslut, inte hade någonstans att bo blev han intagen på en sjukvårdsinrättning trots att han enligt läkares bedömning inte var i behov av slutet rättspsykiatrisk vård.

R.S. överklagade till förvaltningsrätten som ansåg att nämnden inte haft rätt att avslå hans ansökningar på de angivna skälen och återförvisade målen till nämnden för ny handläggning.

Nämnden överklagade till kammarrätten som avslog överklagandet. Kammarrätten ansåg att R.S. inte kunde anses vistas olovligen eller tillfälligt i Sverige då han sedan en längre tid tillbaka inte haft rätt att lämna landet, inte kunde utvisas och bedömdes behöva rättspsykiatrisk vård en längre tid framöver. R.S. ansågs därför ha rätt till bistånd utöver vad som behövdes för att täcka hans akuta behov om förutsättningarna för bistånd i övrigt var uppfyllda.

Yrkanden m.m.

Göteborgs kommun yrkar att Högsta förvaltningsdomstolen fastställer nämndens beslut samt anför bl.a. följande.

Enligt kammarrättspraxis har en person som genomgår rättspsykiatrisk vård utan att ha uppehållstillstånd eller uppehållsrätt i landet endast rätt till bistånd för att undvika en akut nödsituation. R.S. har inte uppehållstillstånd eller uppehållsrätt utan vistas i Sverige enbart på grund av att han dömts för brott till rättspsykiatrisk vård. Han har därför inte rätt till bistånd utöver vad som krävs för att täcka hans akuta behov. Någon akut nödsituation föreligger inte eftersom R.S:s behov tillgodoses genom sjukvårdens försorg.

R.S. har beretts tillfälle att yttra sig men har inte hörts av.

Skälen för avgörandet

Frågan i målen

Frågan i målen är om en utlänning som inte har uppehållstillstånd eller uppehållsrätt i Sverige men som genomgår rättspsykiatrisk vård här har rätt till bistånd enligt socialtjänstlagen för annat än akuta nödsituationer.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Det är kommunerna som enligt socialtjänstlagen har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. Ansvaret omfattar även utländska medborgare men en utlänning som inte har uppehållstillstånd eller uppehållsrätt, och som därmed i princip inte har rätt att vistas i landet, har endast i undantagsfall rätt till bistånd utöver vad som krävs för att undvika en akut nödsituation (jfr HFD 2014 ref. 37).

R.S. har varken uppehållstillstånd eller uppehållsrätt och får därmed i princip inte vistas i Sverige. Han är emellertid föremål för rättspsykiatrisk vård vilket innebär att han saknar möjlighet att frivilligt lämna landet. Vid sådant förhållande bör han, när det gäller biståndsinsatser enligt socialtjänstlagen, behandlas på samma sätt som de som vistas lagligt här. Hans rätt till bistånd kan

därmed inte begränsas till akuta nödsituationer utan biståndet ska tillförsäkra honom en skälig levnadsnivå.

En kommun kan inte undgå sitt ansvar genom att hänvisa till att en annan myndighet bör vidta åtgärder som inte är förenliga med de regler som gäller för den myndighetens verksamhet. Den omständigheten att R.S. ges boende på en sjukvårdsinrättning påverkar således inte kommunens ansvar i detta hänseende. Överklagandet ska därför avslås.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen avslår överklagandet.

I avgörandet deltog justitieråden *Melin, Knutsson, Saldén Enérus, Svahn Starrsjö* och *Rosén Andersson*. Föredragande var justitisekreteraren Emma Granberg

---

Förvaltningsrätten i Göteborg (2016-07-28, ordförande Fredricson Svensson)

En kommuns ansvar enligt socialtjänstlagen gäller i första hand dem som är bosatta i kommunen. Den som varken har uppehållstillstånd eller uppehållsrätt i Sverige kan i de flesta fall inte sägas vara bosatta i Sverige. Det kan dock förekomma speciella situationer då även den som saknar uppehållstillstånd och uppehållsrätt kan anses bosatt i Sverige. Högsta förvaltningsdomstolen har i ett vägledande avgörande om försörjningsstöd ansett att en person som skulle utvisas ur landet efter avtjänat fängelsestraff, men där utvisningen inte hade kunnat verkställas, ansett att det fanns särskilda skäl att anse personen berättigad till bistånd. Högsta förvaltningsdomstolen uttalade att det med hänsyn till den långa tid som hade gått utan att utvisningsbeslutet hade kunnat verkställas inte förelåg förutsättningar för socialnämnden att utge bistånd bara för att täcka akuta behov (HFD 2014 ref. 37).

I aktuellt mål har det kommit fram att R.S. har vistats i Sverige åtminstone sedan år 2005 då han beviljades ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Därefter fick han dock ett beslut om utvisning mot sig, vilket vann laga kraft 2012. Utvisningsbeslutet har emellertid inte kunnat verkställas på grund av att R.S. ges rättspsykiatrisk vård. Utvisningsbeslutet är numera preskriberat, vilket innebär att utvisningsbeslutet inte längre gäller. R.S. har enligt uppgift nyligen gjort en ny ansökan om uppehållstillstånd hos Migrationsverket. Beslut i det ärendet har ännu inte fattats.

R.S. har alltså för närvarande inte något beslut om utvisning mot sig. Han har ett pågående ärende hos Migrationsverket och bereds rättspsykiatrisk vård. Det är oklart hur längre vården ska pågå.

Mot bakgrund av ovanstående anser förvaltningsrätten att det i detta fall rör sig om en sådan speciell situation att R.S., trots att han saknar

uppehållsrätt och uppehållstillstånd, får anses bosatt i Sverige. Nämndens ansvar enligt socialtjänstlagen kan då inte begränsas till att bara avse akuta behov.

Förvaltningsrätten bedömer vidare att nämnden inte har rätt att avslå en ansökan om bistånd till boende med motiveringen att behovet kan tillgodoses genom att den sökande kan återintas inom slutenvården. Det är chefsöverläkaren som ska besluta om återintagning till slutna rättspsykiatrisk vård när sådant behov finns. Därefter är det förvaltningsrätten som ska pröva en sådan fråga (jfr bestämmelserna i lagen om rättspsykiatrisk vård).

Förvaltningsrätten bedömer därmed att nämnden inte har haft rätt att avslå R.S:s ansökningar om bistånd till boende och fickpengar med hänvisning till att han bara kan beviljas bistånd för akuta behov.

Eftersom bistånd till boende rimligen inte kan beviljas för tid som har passerat anser förvaltningsrätten att det överklagade beslutet ska upphävas och målet (mål nr 5535-16) skickas åter till nämnden för ny utredning och beslut utifrån aktuell situation.

Vad gäller frågan om fickpengar anser förvaltningsrätten att även den bör visas åter till nämnden för ny handläggning (mål nr 5979-16). Om nämnden inte hade avslagit R.S:s ansökan om bistånd till boende hade frågan om bistånd till fickpengar inte blivit aktuell. Han bör därför vara berättigad till fickpengar för sökt period, om han inte har kunnat få det behovet tillgodosett på annat sätt. Denna fråga bör utredas närmare av nämnden.

Sammanfattningsvis kommer förvaltningsrätten fram till att det finns skäl att upphäva de överklagade besluten och att visa målen åter till nämnden för ny handläggning enligt vad som anförs ovan. – Förvaltningsrätten upphäver de överklagade besluten och visar målen åter till nämnden för ny handläggning.

Kammarrätten i Göteborg (2017-07-07, Kraft, Dahlström och Bergström):

Den som är bosatt i Sverige eller som har kommit hit för att bosätta sig och lagligen vistas här enligt EU-rättsliga regler eller enligt svensk rätt i övrigt har rätt till bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen, om övriga förutsättningar i paragrafen är uppfyllda. Utländska medborgare som befinner sig tillfälligt i Sverige eller vistas här olovligt utan uppehållsrätt eller arbetstillstånd har i regel inte rätt till bistånd i annat än akuta nödsituationer (jfr SOU 2005:34 s. 13 f.). Högsta förvaltningsdomstolen har i sitt avgörande HFD 2014 ref. 37 bedömt att en person som utan tillstånd befann sig i Sverige, och som under cirka nio års tid inte hade kunnat utvisas, hade rätt till bistånd utöver vad som behövdes för att täcka hans akuta behov.

Nämnden har avslagit R.S:s ansökan om boende med utgångspunkt i att han endast hade rätt till insatser för akuta behov. R.S. ges sedan 2012 rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning och han har därmed ingen rätt att lämna landet. Han är unionsmedborgare, men av utredningen framgår inte att han har uppehållstillstånd eller uppehållsrätt

i Sverige. Vårdpersonal bedömer att den rättspsykiatriska vården inte kommer att kunna upphöra förrän efter en längre tids öppen rättspsykiatrisk vård. Mot bakgrund av att R.S. sedan en längre tid inte har haft rätt att lämna landet, inte kan utvisas och bedöms behöva rättspsykiatrisk vård en längre tid framöver anser kammarrätten att han varken vistas här olovligen eller tillfälligt. Han har därför rätt till bistånd utöver vad som behövs för att täcka hans akuta behov om förutsättningarna för bistånd i övrigt är uppfyllda (jfr HFD 2014 ref. 37.).

Av utredningen framgår att R.S., efter att hans bistånd till boende upphörde, har bott på en avdelning för sluten rättspsykiatrisk vård, trots att sjukvården ansett att han ska vårdas i öppen form. Det kan inte med fog hävdas att R.S. genom ett sådant boende är tillförsäkrad en skälig levnadsnivå enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen om förutsättningarna för öppen rättspsykiatrisk vård är uppfyllda. Eftersom bistånd till boende inte kan beviljas för tid som har passerat ska beslutet upphävas och målet sändas åter till nämnden för ny utredning och beslut utifrån aktuell situation.

Nämnden har vidare avslagit R.S:s ansökan om fickpengar för den aktuella perioden. Kammarrätten har ovan konstaterat att R.S. har rätt till bistånd om förutsättningarna i 4 kap. 1 § socialtjänstlagen i övrigt är uppfyllda. Han kan därmed ha rätt till bistånd till fickpengar. I likhet med förvaltningsrätten anser kammarrätten att denna fråga bör utredas av nämnden. Överklagandet ska därför avslås. – Kammarrätten avslår överklagandet.